

Др Марко Павловић

ПРАВНА
ЕВРОПЕИЗАЦИЈА
СРБИЈЕ

1804 - 1914

Др Марко Павловић

ПРАВНА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА СРБИЈЕ

1804-1914

Крагујевац, 2008

Проф. др Марко Павловић
ПРАВНА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА СРБИЈЕ
1804-1914

Издавачи:

Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
НИП Погледи

За издаваче:

Проф. др Радован Вукадиновић
Милослав Самарџић

Рецензенти:

Проф. др Драгољуб Поповић
Проф. др Радован Вукадиновић

Слог, прелом и коректура:

Надежда Павловић

Корице:

Никола Срећковић

Штампање ове књиге омогућило је Министарство науке Републике Србије

Штампа:

Артпринт, Нови Сад

Тираж:

500

© 2008, Др Марко Павловић.

Сва права задржана. Није дозвољено да било који део ове књиге буде снимљен, емитован или репродукован на било који начин, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, фотографију, магнетни упис или било који други вид записа, без претходне дозволе аутора.

САДРЖАЈ

I. ВАСКРСЛА СРБИЈА С ПОГЛЕДОМ НА ЕВРОПУ	1
ПОЧЕТНА ОСНОВА - 1. <i>Стари губитак</i> - 1. <i>Турско наслеђе</i> - 2. Крајња средства - 4. Самоуправа - 4. <i>Беспутна земља</i> - 5. ПРВИ ЕВРОПСКИ ЗАСАДИ - 7. КАЗНЕ ЕВРОПСКЕ СУРОВОСТИ - 7. ПРОСВЕТИТЕЛСКЕ ЗАБРАНЕ - 10. ИДЕЈА ЗАКОНИТОСТИ - 11. Грујићев концепт законитости - 12. СОВЈЕТ ПО МАЂАРСКОМ И РУСКОМ МОДЕЛУ - 13. РЕЦЕПЦИЈА ЗА ПОКРОВИТЕЉСТВО - 16. С ТУРСКОГ НА ЕВРОПСКИ ПУТ - 17. <i>Потискивање турске управе</i> - 18. <i>Прва правила судског поступка</i> - 19. ИЗМЕЂУ „ВАРВАРСТВА“ И ЕВРОПЕЈСТВА - 21. НЕСУЂЕНИ <i>CODE MILOSCH</i> - 24. АУТОНОМИЈА - 26. Крај феудализма - 29. Прва идеја пореске европеизације - 31. ИЗЛАЗАК НА ПУТ ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ - 32. Кнежев секретар о тешкоћама европеизације - 33.	
II. И ТУРСКА ВАЗАЛИЈА И ЕВРОПСКА КНЕЖЕВИНА...35	
ИДЕЈА УСТАВНОСТИ - 37. ВУКОВ И ДАВИДОВИЋЕВ КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ - 37. Вук - 37. Давидовић - 38. ЕВРОПСКИ КОНЦЕПТ БОАЛЕ-КОНТА - 41. „СРЕТЕЊСКИ УСТАВ“ - 44. <i>Садржина „Сретењског устава“</i> - 45. Баук „француског расада у турској шуми“ - 50. Уставни покушај - 52. ТЗВ. ТУРСКИ УСТАВ - 54. <i>Садржина тзв. Турског устава (Хатишерифа од 1838)</i> - 57. Кнез - 57. Савет - 58. Правна природа Хатишерифа од 1838. - 62. Победа уставобранитеља - 63. Чиновници „из прека“ - 65. <i>Уставобранитељски режим</i> - 67.	
III. ПАРИЗЛИЈЕ	69.
ПОЈАВА - 69. Петровска „прошенија“ - 70. СПИСИ И ПРИНОСИ - 73. Грујићев „Обзор државе“ - 73. <i>Лицејски уџбеници</i> - 74. <i>Паризлије</i> и „Немачкари“ - 77. СВЕТОАНДРЕЈСКА СКУПШТИНА - 79. <i>Први закон о скупштини</i> - 79. ЛИБЕРАЛСКИ ПРОЈЕКТ - 81. ЕВРОПСКИ УЗОРИ СВЕТОАНДРЕЈАЦА - 86. Европски језик „детронизације“ - 86. Јакобински и други модели - 87.	
IV. СРПСКА КНЕЖЕВИНА НЕМАЧКОГ ТИПА.....	91.
ОСНОВИ УСТАВНОГ ЕВРОПЕИСАЊА - 91. Уставна концепција Ј. Грујића - 91. Депутација и Михаилова интервенција - 92. КНЕЗ МИХАИЛОВ ИЗБОР УСТАВНОГ МОДЕЛА - 93. Комисијски пројект устава - 95. Преображенска скупштина и Устав - 96. ПРЕОБРАЖЕНСКИ УСТАВ - 97. ЗАКОН О НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ - 97. Прединицијатива и уставотворна власт Скупштине - 97. <i>Посланици</i> - 98. Посланички иму-	

нитет - 99. Бирачки услови - 101. Велика Народна скупштина - 102. ЗАКОН О ДРЖАВНОМ САВЕТУ - 103. Надлежност Савета и број чланова - 103. *Саветнички услови и статус* - 104. О Кнезу - 106. Министарска одговорност - 107. Подела власти - 108. ЗАКОН О НАСЛЕЂИВАЊУ ПРЕСТОЛА - 108. Тестаментално усвојење - 109. НАМЕСНИЧКА УСТАВНА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА - 110. Идеја уставне промене - 110. Топчидерска скупштина - 111. *Светоникољски одбор* - 112. О законодавном телу - 113. О организацији горњег дома - 115. О министарској одговорности - 117. *Доношење Намесничког устава* - 118. САДРЖИНА НАМЕСНИЧКОГ УСТАВА - 122. О Кнезу - 122. Наслеђивање престола - 122. О *Народној скупштини* - 123. Кнежеви посланици - 123. Од народа бирали посланици - 124. Невезани мандат, заклетва, посланички имунитет - 124. Надлежност - 125. *Министарска одговорност* - 126. Кривична одговорност - 127. *Пофранцужени Државни савет* - 128. О *правима и дужностима грађана* - 129. Уредбе по нужди - 130. Ограничење права настањивања Јевреја - 131.

V. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА СУДСТВА 133.
УРЕЂЕЊЕ СУДОВА - 133. Судови по „*Турском уставу*“ - 133. Примирителни судови - 134. Окружни судови и Апелација - 135. *Врховни суд* - 136. Од Аустријског до француског модела Касације - 138. *Полиција као суд* - 138. Трговачки суд - 141. *Коначна судска организација* - 142. Кнез Михаилови судови - 143. Још једном о Касацији - 143. Од неправника до правника у судовима - 144. ПИТАЊЕ СУДСКЕ НЕЗАВИСНОСТИ - 146. *Кнез Михаило и судска независност* - 147. „Пропаст великих судија“ - 148. *Елементи судске независности*. Судијска сталност - 151. Добра плата - 151. АДВОКАТУРА - 152. Надриадвокати - 152. *Закони о адвокатима* - 154. Сиромашко право - 155. Реакције на Закон - 156. Жал за угледом европских адвоката - 157.

VI. ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК 159.
Задруга - 161. „*Кривци*“ за пропадање задруга - 163. Хацић - „космополита“ - 164. Жене, старешине, тржиште - 164. Фидеикомис - 165. *Наследноправно првенство мушкарца* - 165. Критика - 168. Жена у задрузи - 169. Без промене - 170. *Пословна способност жене* - 171. *Удовичко уживање* - 173. *Забрана утврђивања очинства* - 174. *Чекајући земљишне књиге* - 175. „*Уникум*“ државина - 178.

VII. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА КРИВИЧНОГ ПРАВА 181.
ПРЕ КОДИФИКАЦИЈЕ - 181. *Кривичне тезе и парцијали* - 181. Закон о издаји и бунтовништву - 182. „Казнителни закон за поаре и крађе“ - 183.

Мере против уживке и чачанске хајдучије - 184. Још две деценије „точка“ и шибе - 185. ЗАКОН О ИСТУПИМА - 186. Скитничење и просјачење - 188. КАЗНИТЕЛНИ ЗАКОНИК - 188. Доношење Законика - 188. Европски узор и систем - 190. ОПШТИ ИНСТИТУТИ - 190. Начело легалитета - 191. *Кривична одговорност* - 192. Олакшавајуће околности - 192. Мешање система - 193. Одговорност малолетника - 195. Нужна одбрана - 197. КАРАКТЕРИСТИЧНА КРИВИЧНА ДЕЛА - 198. Опасна крађа - 198. Зеленаштво (лихварство) - 199. Хајдуковање (одметништво) - 200. КАЗНЕ - 204. Смртна казна - 205. Казне лишења слободе - 205. Губитак грађанске части - 206. Полицијски надзор - 207. *Условни отпуст* - 207. *Телесна казна и њено укидање* - 210.

VIII. ПРОЦЕСНА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА 213.
 ЕВРОПЕИЗАЦИЈА ГРАЂАНСКОГ ПОСТУПКА - 213. *Први процесни законик* - 215. Начело писмености - 215. Докази - 215. У Европу, по нова решења - 216. *Други законик* - 217. Кратко суђење - 217. *Законик од 1865* - 218. ГРАЂАНСКОПРОЦЕСНИ ИНСТИТУТИ - 220. Ублажена теорија законских доказа - 220. Забрана доказивања сведоцима - 220. Дужнички притвор - 222. Искључење принудног извршења против државе - 223. „*Закон о окућју*“ - 223. *Стечај* - 225. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА - 227. ПАРЦИЈАЛНИ ПРОПИСИ - 227. Први доказни систем по аустријском моделу - 229. Доношење Законика - 231. СТРУКТУРА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА - 233. Општа истрага - 233. Дослеђење без дослеђења - 234. ПРОБЛЕМИ ИСТРАГЕ - 235. Муж у притвору - полицајац „без чакшира“ - 235. *Проблем полицијског притвора* - 236. Трајање притвора - 237. Без браниоца у истрази - 238. ТЕОРИЈА ЗАКОНСКИХ ДОКАЗА - 240. Позитивна или негативна - 242. ТРИ ВРСТЕ СУДСКЕ ПРЕСУДЕ - 244. ПОРОТА - 246. Разлог увођења - 246. Тип пороте - 247.

IX. УСТАВНОПРАВНА ВЕСТЕРНИЗАЦИЈА 249.
 ПОЧЕТАК ЗАПАДЊАЧЕЊА - 249. Напредњачка европеизација - 249. *Први закон о удружењима и зборовима* - 250. МОДЕРНЕ ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ - 252. С. Марковић и следбеници - 252. Народна радикална странка - 254. Напредњаци и либерали - 255. Страначке организације - 257. Напредњачки и радикалски уставни нацрти - 258. *Европеизација војске и Тимочка буна* - 260. УСТАВ ОД 1888. - 263. Доношење - 263. Узор - 265. *Права грађана* - 266. Детаљисање - 266. Политички кривци - 267. Без ванредног стања - 270. Шири судска заштита - 271. *Организација власти* - 272. *Парламентарни систем* - 273. Буџетска контрола - 274. И даље једнодомни парламент - 275. Апсолутни посланички имунитет - 277. Тајно гласање између „швабеће млитавштине“ и „слепог

партизанства“ - 279. Пропорционални изборни систем - 279. Сасвим пофранцужени Државни савет - 284. Критика Велике скупштине - 286. Други Закон о зборовима и удружењима - 287. Прописи о кривичној одговорности министара - 289. УСТАВ ОД 1901. - 290. Садржина Априлског устава - 292. „Специмен од државе“ - 296. УСТАВ ОД 1903. - 299. Садржина Устава од 1903. - 300.

X. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА ПАРАЛАМЕНТА 303.
ТЕХНИЧКА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА - 303. ОД ЛИВАДЕ ДО ЗГРАДЕ - 303.
РАЗОРУЖАЊЕ СКУПШТИНЕ - 306. ПРЕСТОНА БЕСЕДА - 307. Протин „европски“ предлог адресе - 308. Европско решење правне природе адресе - 309. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА СКУПШТИНСКОГ РАДА - 311. ОДРЕДБЕ О ПРИСТОЛНОСТИ - 311. *Пословник од 1889.* - 313. ГОВОРИ И ГЛАСАЊЕ - 314. Редослед говорника - 314. Право реплике - 315. Белешке и беседе - 316. Проблем „објашњења гласа“ - 316. *Европска болест опструкције* - 317. ПОСЛАНИЧКА ПИТАЊА - 318. ЗАКЉУЧЕЊЕ ПРЕТРЕСА И „ГИЈОТИНА“ - 320. Енглески пример - 320. *Ка српском решењу* - 321. УВОЂЕЊЕ ЕВРОПСКОГ РЕДА - 324. „Оскудица кворума“ и полуфранцуско решење - 324. „Распоред часова“ - 325. На висини европског узора - 326.

XI. ДВЕ СЛОБОДЕ 327.
СЛОБОДА ШТАМПЕ И ЗАКОНИ - 327. *Идеја о слободи штампе* - 327. Кнез Михаилов режим - 328. У Светониколском одбору - 330. ПРВИ ЗАКОН О ШТАМПИ - 332. *Законои од 1875. и 1879.* - 334. ЗАОКРЕТ ОД 1881. - 335. По Уставу од 1888. - 337. Други живот Закона од 1881. - 338. На почетку XX века - 339. СЛОБОДА ИЗБОРА И ЗАКОНИ - 341. ВРЕМЕ ЈАВНОГ ГЛАСАЊА - 341. Први неслободни избори - 342. Први слободни избори - 344. Избори 1882. и 1883: с полицијом и „рубљама“ - 344. Вишестраначки бирачки одбори - 346. ВРЕМЕ ТАЈНОГ ГЛАСАЊА - 347. Устав и Изборни закон од 1890. - 347. Рибарчеве изборне злоупотребе - 349. НОВИ ПОЧЕТАК - СТАРЕ НАВИКЕ - 352. Два гледишта - 355. *Фактори изборне неслободе* - 356.

XII. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА УПРАВЕ 361.
МОДЕРНА ВЛАДА - 361. ЛОКАЛНА УПРАВА - 365. Општина - 366. Покрет за самоуправу - 367. Гершићев европски управни концепт - 368. Либерали и напредњаци - 371. *Увођење самоуправе* - 372. СРПСКИ БЕАМТЕ - 375. Чиновничко стање - 376. Кафенисање - 378.

XIII. ПРИВРЕДНОПРАВНА ЕВРОПЕИЗАЦИЈА 379.
 ТРГОВАЧКИ ЗАКОНИК - 379. *Менична неспособност сељака* - 381.
Трговачка друштва - 384. Идеја правних лица - 385. АКЦИОНАРСКА
 ДРУШТВА - 385. Систем концесија - 386. Проблем контроле - 388.
 ИНДУСТРИЈСКА СВОЈИНА - 389. ЗАШТИТА ЖИВОТИЊА - 390. ЕКО-
 НОМСКА ДИМЕНЗИЈА ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ - 391.

XIV. ЧЕТВРТИ ТАЛАС ПРАВНЕ ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ 395.
 УНИВЕРЗИТЕТ - 395. *Идеја* - 395. Реална идеја - 396. Од пројекта до
 Закона - 398. ЗАКОН О УНИВЕРЗИТЕТУ - 399. Сиромаштво и антиинте-
 лектуално расположење - 399. Национална мисија - 400. *Имовинско-*
правни статус - 401. *Слобода наставе* - 402. *Избор наставника* - 403.
 Нумерус клаузуз - 404. *О студентима* - 406. *Са европском аутономи-*
јом - 407. ЕВРОПЕИЗАЦИЈА РАДНОГ ПРАВА - 409. УРЕДБА О ЕСНА-
 ФИМА - 409. ЗАКОН О РАДЊАМА - 412. Пут до Закона о радњама - 412.
 Закон о Скупштини - 415. Природа радног односа - 417. Штрајк - 418.
 Радно време - 419. Обезбеђење радника - 420. Рад на сиц - 421. Коморе,
 суд, берзе рада - 422.

XV. ПРЕД ПЕТИМ ТАЛАСОМ ЕВРОПЕИЗАЦИЈЕ 423.
 Социолошка школа - 424. Реформски министар - 425. ПРОБЛЕМ КАЗНЕ-
 НИХ ЗАВОДА - 426. Идеја о укидању смртне казне - 430. ПРОЛЕКАТ
 УСЛОВНЕ ОСУДЕ - 431. ГЛАСОВИ ЗА НОВУ ЕВРОПЕИЗАЦИЈУ СУД-
 СТВА - 435. ЗА НОВУ ЕВРОПЕИЗАЦИЈУ ПРОЦЕСА - 437. Француска ин-
 спирација - 437. Француска инспирација за јавност - 439. Превазиђеност
 законске теорије доказа - 443. Порота са изгубљеном сврхом - 444.

XVI. ПОДСТИЦАЈИ И ИСХОДИ 445.
 РАЗЛОЗИ - 445. РЕЖИМ КАПИТУЛАЦИЈА - 445. ПИТАЊЕ НАЦИОНАЛ-
 НОГ УГЛЕДА - 447. НАЦИОНАЛНИ ЦИЉЕВИ - 448. Европеизација или
 пропаст - 450. МОДЕЛИ - 451. *Српско-словенски модел* - 451. Модел С.
 Марковића - 454. Кнез Михаилов модел - 455. *Модуси* - 456. *Нестал-*
ност - 458. Европска подобност - 459. РЕЗУЛТАТИ - 460. „НЕАКЛИМА-
 ТИЗОВАНИ“ ПАРЛАМЕНТАРИЗАМ - 460. Европеизација и странке - 461.
 ЛОША УПРАВА - 462. *Рђава улога рђаве полиције* - 462. *Кад тежак дуж-*
ник опорезује - 465. СЛАБОСТ КРИВИЧНЕ ПРЕСУДЕ - 467. *Порок олак-*
шавајућих околности - 467. Суд, само плате ради - 470. *Казнени раско-*
рак - 471. „Робија - добрија“ - 472. *Помиловања и отпусти* - 473. СЛАБА
 ПРАВНА СВЕСТИ - 474. *Лажни сведоци* - 474. *Багателисање закона* - 476.

SUMMARY 477.
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА..... 485.